

МАПИРАЊЕ НА ПОТРЕБИТЕ НА СТАРИТЕ ЛИЦА ВО ОПШТИНА ГОСТИВАР

- ИЗВЕШТАЈ -



Финансирано од
Европска Унија



ГРАЃАНСКИ
РЕСУРСЕН
ЦЕНТАР



Издавач:

Здружение за обезбедување социјални услуги СОЦИО Гостивар

Автор:

Катица Михајловиќ

Дизајн и печатење:

ФБ Принт&Десигн

Тираж: 50

Оваа публикација е подготвена со финансиска помош од Европската Унија во рамките на проектот „Локална иницијатива за подобрување на социјалните услуги за старите лица“. Содржината е одговорност на проектот и не мора да ги одразува ставовите на Европската Унија и на Граѓанскиот ресурсен центар. „Локална иницијатива за подобрување на социјалните услуги за старите лица“ е проект спроведуван од Здружение за обезбедување социјални услуги „СОЦИО“, Гостивар во партнерство со Здружението Анисија од Гостивар. Овој проект е субгрант добиен во рамки на „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар- фаза 2“ финансиран од Европската Унија.

СОДРЖИНА

Вовед	4
1. Грижа за старите во локалните заедници.....	5
2. Преглед на правната рамка за заштита на старите лица.....	6
3. Методологија на мапирање на потребите на старите лица во општина Гостивар.....	7
4. Клучни наоди од интервјуата со локалните чинители.....	8
5. Наоди од анкетата со старите лица	12
Заклучоци и препораки	22
Библиографија	24
Прилози:.....	24

Вовед

Овој извештај од мапирањето на потребите на старите лица во општина Гостивар содржи податоци за старите лица за нивната здравствена, семејна, станбена, материјална состојба и нивните потреби од одредени услуги. Извештајот дава преглед на постојните ресурси на локално ниво за старите лица и ги согледува можностите за развој на нови услуги врз основа на можностите и потребите.

Изработката на извештајот е во рамки на проектот: „Локална иницијатива за подобрување на социјалните услуги за старите лица“. Проектот е субгрант во рамки на „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар - фаза 2“ финансиран од Европската Унија. Проектот е спроведуван од Здружението за обезбедување социјални услуги „СОЦИО“ и Здружението за култура, спорт и образование „Анисија“, двете здруженија се активни со своето делување во општина Гостивар.

Проектот настојува да го зголеми влијанието на граѓанскиот сектор во креирање локални политики со цел понатамошно развивање и унапредување на социјалните услуги за старите лица. Мапирањето на потребите на старите лица во општина Гостивар е прва активност на проектот, спроведена во текот на февруари и март 2025. Наодите од мапирањето беа споделени на Форум со претставници на локални институции и организации, одржан на 26 март 2025 и соодветно на тоа беа дополнети првичните заклучоци и препораки.

Старењето на населението е глобален демографски феномен кој се однесува на зголемувањето на процентот на постари луѓе во вкупната популација. Причините за стареење на населението претставува комплексен спој на фактори, вклучувајќи социо-демографски развој, подобро образование, унапредување на условите за работа, рамноправност на половите, напредок на медицината и лековите.

Според резултатите од Пописот во 2021 во Република Северна Македонија, возрасната група од 60 до над 85 години, опфаќа 419.125 лица во државата, што е 22,8 отсто од вкупниот број на население. Ова укажува дека населението во државата старее, бројот на старото население е во пораст, како и неговото учеството во вкупното население. Слична е состојбата и во Општина Гостивар од 59.770 резидентни жители, 21.2% отпаѓаат на возрасната група од 60 до над 85 години. Истовремено, општина Гостивар е поднебје за кое се изразени карактеристични имиграциони движења. Во периодот од 2016-2020 година со трајно живеалиште надвор од земјава регистрирани се 5.500 граѓани кои ја напуштиле општината и се иселиле.

Овој тренд во однос на старата популација доведува до одредени социјални предизвици, бидејќи постои потреба за зголемување на поддршката за старите лица кои од најразлични причини се сметаат како ранливо население. Според дефиницијата на Џејмс Бирен, еден од пионерите на геронтологијата, стареењето претставува „правилна или редовна промена на репрезентативни организми во репрезентативна околина која се случува со текот на времето“.

За разлика од стареењето, староста претставува последен развоен период во животот, а се оценува према хронолошката возраст (65+), според социјалната улога или статус (пензионирање) и функционален статус (намалување на способноста). Истражувачите разликуваат три основни димензии: биолошка, психолошка и социјална старост. Биолошката вклучува успорување на

функцијата на организмот, психолошката промена на психичките функции и прилагодување на процесот на стареење, додека социјалната старост вклучува промена во однос на заедницата.

Активното и здраво стареење е процес на успешно стареење и претставува концепт којшто вклучува физиолошки, психолошки, општествени и лични перспективи. Истовремено, многу е важно да се истакне дека стареењето на населението претставува предизвик за секое општество со оглед на тоа што старите лица имаат зголемена потреба за разни аспекти на заштита и грижа.

Според СЗО (2002), активното стареење може да се дефинира како „процес на оптимизирање на можности за здравје, учество и безбедност со цел да се подобри квалитетот на живот со стареењето на луѓето ... (тоа) им овозможува на луѓето да го реализираат својот потенцијал во однос на нивната физичка, социјална и ментална добросостојба во текот на целиот живот и им овозможува да учествуваат во општествениот живот, како и да бидат обезбедени со соодветна заштита, безбедност и грижа кога тоа ќе им биде потребно“. Ова реално значи дека, по навршување на 65-та година од животот, биолошките фактори не се решавачки фактор во однос на тоа како ќе старееме, туку тоа е животниот стил, како и животното опкружување и култура во кои живееме.

1. Грижа за старите во локалните заедници

Трендот на демографското стареење на населението во светот и неговото влијание во нашата земја во последните години придонесе за сè поголемо актуелизирање на прашањето за грижата за старите лица и последиците кое тоа ги предизвикува врз економските и општествени прашања на секоја земја. Овие влијанија ако се разгледуваат на локално ниво претставуваат посебен предизвик за општините кои имаат висок процент на старо население. Затоа решенијата треба да почнат да се бараат на локално ниво, преку утврдување на потребите на старите лица и обезбедување заштита во средината во која живеат.

Систематското, планско и организирано унапредување на социјалната добросостојба на граѓаните во една локална заедница е можно само доколку ги адресира потребите на најранливите групи граѓани. Поради тоа, од суштинско значење е помошта и поддршката на овие групи да бидат составен дел на креирањето и на спроведувањето на локалните политики, програми и мерки од областа на социјалната заштита. Истите треба да се засноваат на процена на капацитетите и ресурсите на локалната заедница, идентификуваните ранливи групи и нивните потреби, достапни услуги и развој на соодветни услуги на локално ниво.

Ова е во насока на децентрализацијата во земјава, кога по 2004 година, на општините им беше дадена можност и одговорност да ги развиваат социјалните функции на локално ниво, односно да креираат програми за групи од социјален ризик, вклучително и старите лица. Со ова, општините може да развиваат вонинституционални облици на заштита преку основање и организирање центри за дневно и привремено згрижување граѓани во зависност од нивните потреби, како и да организираат и да спроведуваат социјална заштита за граѓаните од своето подрачје преку донесување сопствени развојни програми согласно со специфичните потреби.

Законот за социјална заштита (ЗСЗ) ги поддржува локалните самоуправи да воспостават институции за социјална заштита на старите лица, како воспоставување на Центри за дневен престој и привремена заштита. Истовремено, законот дозволува локалните самоуправи да ги делегираат

одговорностите на други легални ентитети и индивидуалци, вклучувајќи и граѓански организации кои се активни во областа на социјалната заштита. Граѓанските организации регистрирани во Министерството за труд и социјална политика (од јуни 2024, преименувано во Министерство за социјална политика, демографија и млади), можат да реализираат активности за социјална заштита под услови и начин пропишани во Законот за социјална заштита.

Инволиварањето на истите треба да допринесе за развој на алтернативни вонинституционални форми за социјална заштита, развој на социјалната заштита за стари лица, подобар пристап до услуги, заштита и подобрување на квалитетот на сервисите на локално ниво.

2. Преглед на правната рамка за заштита на старите лица

Законот за социјална заштита е основен правен акт кој ги регулира правата и услугите од областа на социјалната заштита, вклучувајќи ги и правата на старите лица. Дополнително, Министерството за социјална политика, демографија и млади донесува програми и правилници кои се однесуваат на социјалната заштита на старите лица, вклучувајќи ги и услугите за домашна нега, дневен престој и институционална заштита.

Согласно Законот за социјална заштита, старите лица можат да остварат право од социјална заштита и тоа:

- Постојана парична помош, може да остварат лица над 65 години, кои се неспособни за работа и материјално необезбедени и не можат да обезбедат издржување по друга основа.
- Паричен надомест за помош и нега од друго лице, може да оствари лице на кое му е неопходна помош и нега од друго лице во задоволување на основните животни потреби.
- Еднократна парична помош и помош во натура, се обезбедува за лица кои се нашле во состојба на социјален ризик. Во оваа категорија корисници има и стари лица.
- Паричен надомест за социјално домување е обезбеден за корисници на постојана парична помош, од страна на буџетот на општините, односно од сопствени извори и од донации, фондации, кредити и друго.
- Здравствена заштита, остваруваат корисници на постојана парична помош, стари лица сместени во установа, во згрижувачко семејство и корисници на паричен надомест за помош и нега од друго лице, доколку истата не ја остваруваат по друга основа.

Старите лица според Законот можат да остварат и право на вонинституционална заштита и тоа:

- Прва социјална услуга, помош на поединец и помош на семејство, се услуги во кои се воочува проблемот, кој произлегува од состојба на социјален ризик, се дава советодавна или советуваљна работа на старото лице и семејството, со цел да се надмине ризикот во кој се нашле, од страна на центарот за социјална работа.
- Домашна нега и помош на поединец и семејство, може да остварува старо и изнемоштено лице на кое му е потребна нега и помош во задоволување на основните егзистенцијални потреби.
- Дневно згрижување, се обезбедува во вид на дневен престој, исхрана, одржување на лична хигиена, организирање на културнозабавни и работни активности.
- Привремено прифаќање и згрижување, се обезбедува за стари лица жртви на било кој облик на насилство.

Старите лица имаат право на сместување во јавна установа за стари лица, како право на институционална заштита, во четирите јавни установи за сместување на стари лица во земјава и дополнително во приватни установи за социјална заштита на стари лица.

Во Законот за семејство, (Службен весник број 84/2008) регулирани се обврските на децата за издржување на финансиски немојни родители. Оваа обрска се зема предвид и во случај на самостојно живеење и при сместување во установа, ако за тоа се финансиски способни.

Закон за пензиското и инвалидското осигурување (Службен весник број 98/2012, бр.166/12, бр.15/13) ги регулира правата на пензиско и инвалидско осигурување, што е од клучно значење за економската и социјалната сигурност на старите лица. Со Законот се определува правото на старосна пензија, условена со настапување на одредена старост, потоа правото на инвалидска пензија кое се остварува со настапување на инвалидност; право на семејна пензија и право на најнизок износ на пензија.

Закон за социјална сигурност на стари лица (Службен весник на РСМ бр. 104/19) со кој се предвидува лицата кои не остваруваат право на пензија и кои се материјално необезбедени, а коишто навршиле 65 години старост, да може да се стекнат со право на парична помош, наречена социјална сигурност за стари „социјална пензија“.

Националната стратегија за стари лица (2010-2020) ги дефинира стратешките цели и мерки за подобрување на квалитетот на животот на старите лица во земјата. Овој документ ги разгледува различните аспекти на правата и услугите за старите лица со фокус на нивната инклузија во системот на здравствена и социјална заштита.

3. Методологија на мапирање на потребите на старите лица во општина Гостивар

Процесот на мапирање започна со детален преглед на национални и локални документи од областа на социјалната заштита на старите лица. Оваа фаза обезбеди информации за тековните политики, програми и услуги, како и за постојните анализи за оваа целна група. Собраните податоци беа основа за развој на прецизен и релевантен прашалник за старите лица и прашалник за интервју со локални чинители.

Прашалникот за старите лица беше структуриран да обезбеди податоци за повеќе аспекти од животот и нивните потреби. Демографска структура, податоци за возраст, пол, брачна состојба, место на живеење; Здравствена состојба и грижа, потреба од медицински услуги. Потоа, семејна состојба и интеракции, однос со семејството и ниво на поддршка; Станбена и материјална состојба, квалитет на домување, финансиски ресурси; Сервиси за поддршка и помош, користење и потреба од социјални услуги. Сите овие аспекти, претставуваат важни показатели во определување на квалитетот на живеење на старите лица.

Прашалникот за претставници на институции и организации беше полу-структуриран, со комбинација од затворени и отворени прашања. На овој начин беа опфатени конкретни аспекти на услугите и беа обезбедени квалитативни податоци за услуги и поддршка за старите лица, социјална вклученост и активности, простор и инфраструктура за грижа.

Процесот на мапирање вклучи директна анкета со вкупно 102 стари лица од општина Гостивар, притоа со вклучување од урбана и рурална средина. Со анкетата беа опфатени корисници на старосна, инвалидска пензија, семејна пензија, корисници на услугата туѓа нега, потоа услугата помош и нега во домот и останати социјални услуги.

Дополнително, беа спроведени интервјуа со претставници од локалната самоуправа, социјална и здравствена заштита, даватели на социјални услуги, граѓански организации, здруженија на пензионери, како и претставници на локалниот социо-економски совет.

Комбинирањето на квантитативни (анкети) и квалитативни (интервјуа) методи обезбеди сеопфатен увид во состојбата со старите лица во општината. Вклучувањето на повеќе групи и чинители обезбеди репрезентативност и релевантност на мапирањето.

4. Клучни наоди од интервјуата со локалните чинители

За потребите на мапирањето беа направени интервјуа со претставници од локалната самоуправа, даватели на социјална и здравствена заштита, даватели на социјални услуги, граѓански организации, здруженија на пензионери од општина Гостивар.

Интервјуата беа реализирани со следните институции и организации и нивни претставници:

- Јавна Установа Меѓуопштински Центар за социјална работа во Гостивар;
- Одделение за локален економски развој, европски интеграции и меѓународна соработка во Општина Гостивар;
- Приватна здравствена установа „Д-р Велјаноски“;
- Приватна здравствена установа „Д-р Бранислав“;
- Црвен крст на Република Северна Македонија - Општинска организација Гостивар ;
- Ресурсен Центар на родители на деца со посебни потреби;
- Организирана Асоцијација на Младите;
- Здружение за обезбедување социјални услуги „СОЦИО“;
- Здружение на пензионери на Општина Гостивар;
- Здружение на инвалиди на трудот; – Локален социо-економски совет.

Од Центарот за социјална работа Гостивар, посочуваат дека Центрите за социјална работа на локално ниво ги спроведуваат услугите за социјална заштита на старите лица, вклучувајќи ги и проценката на потребите, обезбедувањето на услуги и следењето на нивната ефикасност.

Истовремено потенцираа дека постоечката законска регулатива стимулира мултисекторска соработка во обезбедување на заштита за старите лица. Според Законот за социјална заштита превентивната дејност се врши од страна на Центрите за социјална работа во соработка со локалните самоуправи, локалните здравствени институции и други јавни установи, како и граѓански здруженија. Центарот располага со стручен кадар социјални работници и психолози, коишто ја обезбедуваат стручната и советодавна работа. Моментално 120 стари лица ја користат услугата помош и нега во домот, која се испорачува во соработка со локални граѓански организации.

Социјалната заштита е признаена и препознаена како важна надлежност од страна на локалната самоуправа на Гостивар која поинтензивно се развива во последните години. Општината ги следи

стратешките правци во оваа област и развојните трендови поврзани со плурализација и децентрализација во обезбедувањето социјална заштита за локалното население. Во таа насока, во 2020 година општина Гостивар се вклучи како пилот општина во проектот кој се реализираше во соработка со Министерството за труд и социјална политика и Канцеларија на УНДП во Скопје. Целта на проектот беше реализација на активности за поддршка на развивањето на социјално-заштитната дејност на општината. Пилотирањето се однесуваше на обезбедување стручна помош и поддршка за воспоставување на Општинскиот совет за социјална заштита како и подготовка на Социјален план за подрачјето на општина Гостивар, донесен во 2020.

Општината има склучено договор за соработка со здружението Организирана Асоцијација на Младите за обезбедување на социјалната услуга помош и нега во домот за старите лица.

Претставниците на примарната здравствена заштита во интервјуата потенцираа дека со стареењето опаѓаат телесните функции, сè почести се здравствените проблеми и хроничните болести, а особено по седумдесеттите се појавуваат значајни промени, кои го ограничуваат движењето и ги менуваат потребите.

Како најчести хронични заболувања и состојби кај старите лица ги посочуваат следните: покачен крвен притисок, покачен холестерол, артритис, исхемична срцева слабост, дијабет, хронична бубрежна инсуфициенција, понатаму депресија, Алцхајмерова болест и деменција како и хронична опструктивна пулмонарна болест. Покрај главната дијагноза, старите лица имаат и дополнителни болести.

Понатаму, претставниците на примарната здравствена заштита укажуваат на потребата од давање на поголеми ингеренции на матичните лекари со цел пониско оптоварување на секундарното и терциерното здравство, што ќе биде во прилог и на самиот пациент. Редовни медицински контроли, соодветна едукација со акцент на превенција на компликации од основната болест и бројните комобирдитети, соодветна грижа во домот, олеснување на достапноста до институциите.

Од специфичните потреби на старите лица, давателите на здравствена заштита, го воочуваат проблемот со голем број на препишани лекови кои би требало да ги користат старите лица, но и одбивање за земање на пропишаната терапија, што доведува до трупање на лекови и големи трошоци во здравството.

Посебно се истакнува отпорот спрема менувањето на животните навики на старите лица кои се насочени кон вежби за телото, прилагодување на условите во домот (вградување на држачи), купување на соодветни обувки за да се избегне ризикот од падови во домот.

За успешна соработка во процесот на грижа за старите лица, испитаниците ја нагласуваат важноста од добра соработка и размена на податоци и информации помеѓу лекарите, патронажната служба и социјалната заштита.

На подрачјето на општина Гостивар, регистрирани се четири организации даватели на социјална услуга помош и нега во домот. Тоа се следните организации: Црвениот Крст, Ресурсен Центар на родители на деца со посебни потреби, Организирана Асоцијација на Младите, Здружение за обезбедување социјални услуги „СОЦИО“.

Овие организации се лиценцирани даватели на социјални услуги, односно имаат Дозвола за вршење дејност во социјалната заштита, обезбедување на услугата – помош и нега во домот, издадена од страна на Министерството за труд и социјална политика. За да ја добијат дозволата секоја организација има поминато низ процес на лиценцирање со задоволување на критериумите и стандардите за обезбедување на услугата помош и нега во домот за стари лица. Овие стандарди се однесуваат на обезбедување на неопходен простор, средства и кадри определени според степен на квалификации и профили, број на корисници и потребна документација за организирање на услугата.

Сите организации имаат обезбедено канцелариски простор и ја имаат неопходната опрема за работа, како што се биро, столици, компјутер и печатач. Истовремено, располагаат и со соодветна опрема за негувателите, ранци, апарати за мерење притисок, шеќер, топломери итн.

Корисници на услугата помош и нега во домот се лица со намален, значително намален или со целосно отсутен функционален капацитет кои не можат сами да се грижат за себе и живеат во сопствен дом. Со услугата помош и нега во домот се обезбедува помош за остварување на основни и инструментални активности од секојдневниот живот на корисникот, најмногу до 80 часа месечно.

Основни активности од секојдневниот живот се: одржување лична хигиена, облекување, мобилност во домот, хранење, користење тоалет и менување пелени и подлоги во случај на инконтиненција.

Инструментални активности од секојдневниот живот се: поддршка при чистење, посредување за поправки, перење, готвење, купување продукти, надворешна мобилност, земање медицинска терапија, користење телефон и помош во управување со буџет. Сите овие активностите се насочени кон одржување и унапредување на квалитетот на живот на корисниците.

Сите организации имаат назначено координатор/ка одговорен за непосредно раководење, проценка на потребите на корисниците и координација на работата. Додека пак, активностите за корисниците ги реализираат негуватели/ки – со завршена обука по акредитирана програма за пружање услуги и помош во домот и медицински сестри.

Ресурсниот Центар на родители на деца со посебни потреби располага со 12 сертифицирани негуватели и 37 корисници на услугата помош и нега во домот. Од Центарот посочуваат дека постои реална потреба од проширување на лиценца и управни договори за нови негуватели со цел повеќе стари лица да бидат опфатени и да ја користат услугата помош и нега во домот. Исто така, Центарот е во постапка за отворање Дневен центар на стари лица со активно стареење.

Лиценциран давател на услугата помош и нега во домот е и Организирана Асоцијација на Младите. Асоцијацијата има 20 сертифицирани негуватели и 26 корисници во моментот. Од Асоцијацијата посочуваат дека има голем интерес и барање за услугата помош и нега во домот.

Здружението за обезбедување социјални услуги „СОЦИО“ Гостивар опслужува 43 корисници со помош на 19 негуватели. Најголем број од корисниците на СОЦИО спаѓаат во возрасната категорија од 76 до 85 години. Во однос на половата структура, жените се повеќе застапени како кориснички на услугите. Најголем дел од корисниците, услугата ја користат 40 часа месечно.

Редовната евалуација на услугите што ја прават давателите на социјалната услуга покажува дека за многу стари лица, посетите на негувателките претставуваат не само здравствена помош, туку и важен социјален контакт. Овие посети значително го подобруваат психолошкото и емоционалното здравје на корисниците. За старите лица овие интеракции се важен дел од нивниот ден и придонесуваат кон подобрување на нивната вкупна благосостојба.

Организацијата на Црвен крст Гостивар е основана во 1950 година и има повеќедецениско искуство во реализација на активности, програми и проекти од областа на социјалната заштита. Во рамки на работата на Црвениот крст на Гостивар има реализиран проект за сервис за посета на стари лица во домашни услови. Црвениот крст тековно и континуирано дава услуги на хуманитарна помош и поддршка на стари, изнемоштени, болни лица, лица со попреченост, домаќинства соочени со непогоди и природни катастрофи и други социјално ранливи групи. Секоја година се одбележува неделата на стари лица.

Давателите на социјална и здравствена заштита, на основа на нивното искуство од работата со старите лица, ги наведуваат најзначајните проблеми, како што се недоволна грижа на заедницата, отсуство и важност на примарната превенција, важноста од зачувувањето на независноста, важноста од комуникација, емоционална поддршка и дестигматизација.

„... треба да им се пружи емоционална поддршка и да им покаже на тие луѓе дека се важни ...“
„... најважна е комуникацијата, разговорот со старите лица ...“
„... не треба да се стигматизираат старите лица и да се затворат во своите домови ...“

Здружението на пензионери на Општина Гостивар е членка на Сојузот на здруженијата на пензионерите на Македонија, како самостојна, невладина и неполитичка организација. Здружението делува во рамките на своите нормативни акти (Статут, Деловник за работа, Програма и друго) како правно лице. Здружението своите активности и дејности ги остварува преку финансиски средства, што се собираат воглавно од членарината. За вршење на стручните и административни работи формирало свои стручни комисии.

Здружението на пензионери, за жал, не располага со просторија каде што старите лица би имале можност за дружба, играње на интерактивни игри, организирање на трибини и едукативни

предавања и апелираат што е можно побрзо да се обезбедат просторни услови за нивните активности.

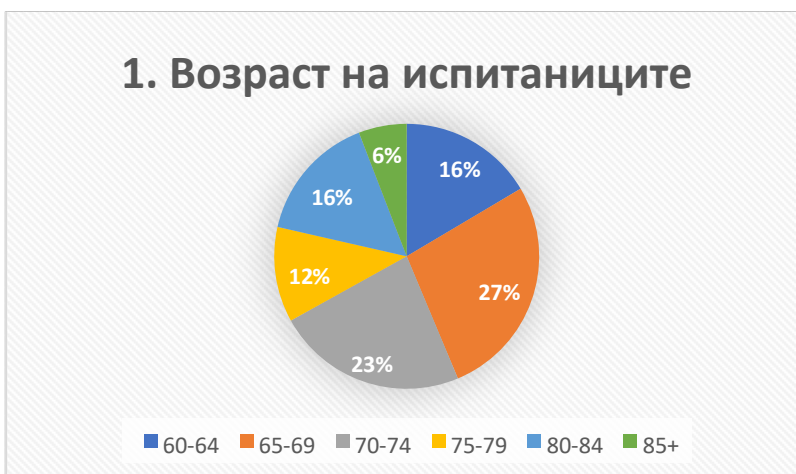
Претставниците на локалниот социо-економски совет (ЛЕСС) во Општина Гостивар сметаат дека сè поголем е бројот на стари лица кои и по пензионирањето сè уште се чувствуваат способни за извршување на професионални активности и имаат потреба да останат активни. За ваквата популација, потребно е организирање на професионално образование на различни теми (градинарство, цвеќарство, пчеларство, плетење, шиене и слично). Со тоа тие ќе се чувствуваат активни и исполнети, извршувајќи активности за кои во текот на работниот животен век, можеби имале желба, но не и време да ги извршуваат.

5. Наоди од анкетата со старите лица

Демографска структура на испитаниците

Со истражувањето, вкупно беа опфатени 102 испитаници. Испитаниците беа поделени во шест возрасни категории: 60 - 64 години; 65 - 69, 70 - 74, 75 - 79, 80 - 84 и над 85 години. Најголем дел од испитаниците 27% влегуваат во возрасната категорија од 65 - 69 години, веднаш потоа 23% се испитаниците од 70 - 74 години. Со по 16% се застапени испитаниците од 60 - 64 години и испитаниците од 80 - 84 години, со 12% е застапена возрасната група од 75 - 79 години и најмалку со 6% се застапени лицата со над 85 години. Со зголемување на возраста на истражуваната популација, се намалува нивното учество во истражувачкиот примерок.

Сумарно, половина од испитаниците (50%) се на возраст од 65 до 74 години.



Графикон 1: Возраст на испитаниците

Гледано според полот на испитаниците, учеството на женскиот пол е поголем. Припаднички на женскиот пол се 56, односно 55%, додека 46 испитаници (45%) се од машкиот пол.



Графикон 2: Полова структура

Според етничка припадност 53% од испитаниците се Македонци, 36% испитаници се Албанци, 10% Турци и 1% Роми. Кај испитаниците Македонци и Турци поголем е процентот на жени испитанички (55%), кај Албанците подеднакво се застапени двата пола.

Етничка и полова структура							
Македонец/ка		Албанец/ка		Турчин/ка		Ром/ка	
М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж
25	29	18	18	5	6	0	1

Табела 1: Етничка и полова структура

Кога станува збор за брачната состојба, најголем дел од испитаниците (63.5%) живеат во брачна заедница, меѓутоа значаен процент се вдовци/вдовици (33.7%). Помал процент од испитаниците се неомажени/неомажени (1.9%) и разведени (1%).

Брачна состојба	Процент
Оженет/омажена	63.5%
Неженет/неомажена	1.9%
Разведен/разведена	1%
Вдовец/вдовица	33.7%

Табела 2: Брачна состојба

Најголем дел од испитаниците (83%) живеат во градот. 17% од испитаниците живеат во приградските населби и села коишто гравитираат кон општина Гостивар: Питарница, Фазанерија, Циглана, Балиндол.



Графикон 3: Место на живеење

Здравствена состојба, медицински потреби и грижа

Првиот сет на прашања се однесуваше за здравствената состојба, потребата од здравствена заштита и грижа за старите лица.

Испитаниците беа прашани да дадат оценка за својата здравствена состојба. 47 испитаници својата здравствена состојба ја оценуваат како добра и 32 испитаници како задоволителна. Вреди да се истакне тоа дека за ова прашање, кога испитаниците ја оценуваа здравствената состојба, дополнуваа со коментарот „добра за годините“. Здравствената состојба испитаниците ја оценуваат согласно годините, односно свесни се за намалувањето на функционалноста со староста. Значаен дел од испитаниците своето здравје го оценуваат како лошо (16 испитаници) и многу лошо (3).

Во однос на одговорите за здравствената состојба според полова структура, нема позначајна разлика помеѓу мажите и жените во оценката на својата здравствена состојба како задоволителна. Повеќе отскокнува оценката за добра состојба, кадешто повеќе жени својата здравствена состојба ја сметаат за добра, но и исто така повеќе жени својата состојба ја оценуваат за лоша.

Здравствена состојба									
Одлична		Добра		Задоволителна		Лоша		Мн. лоша	
М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж
3	1	20	27	17	15	5	11	1	2

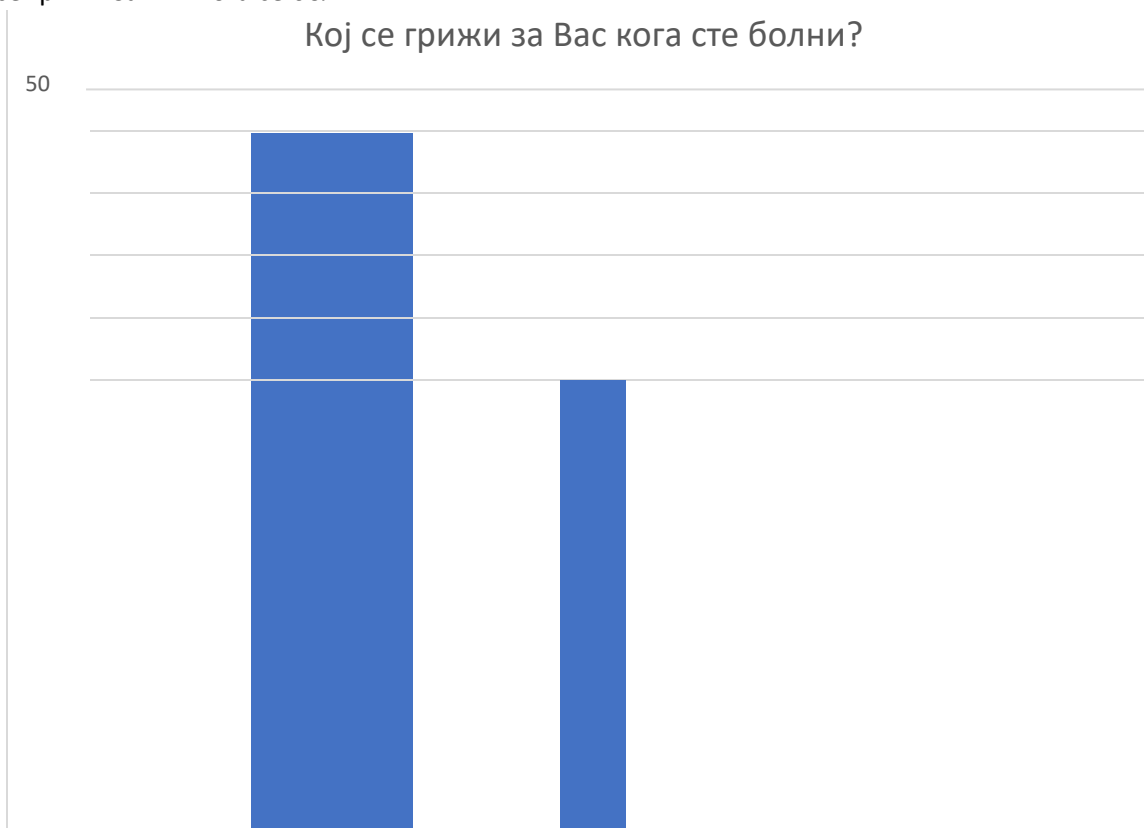
Табела 3: Здравствена состојба

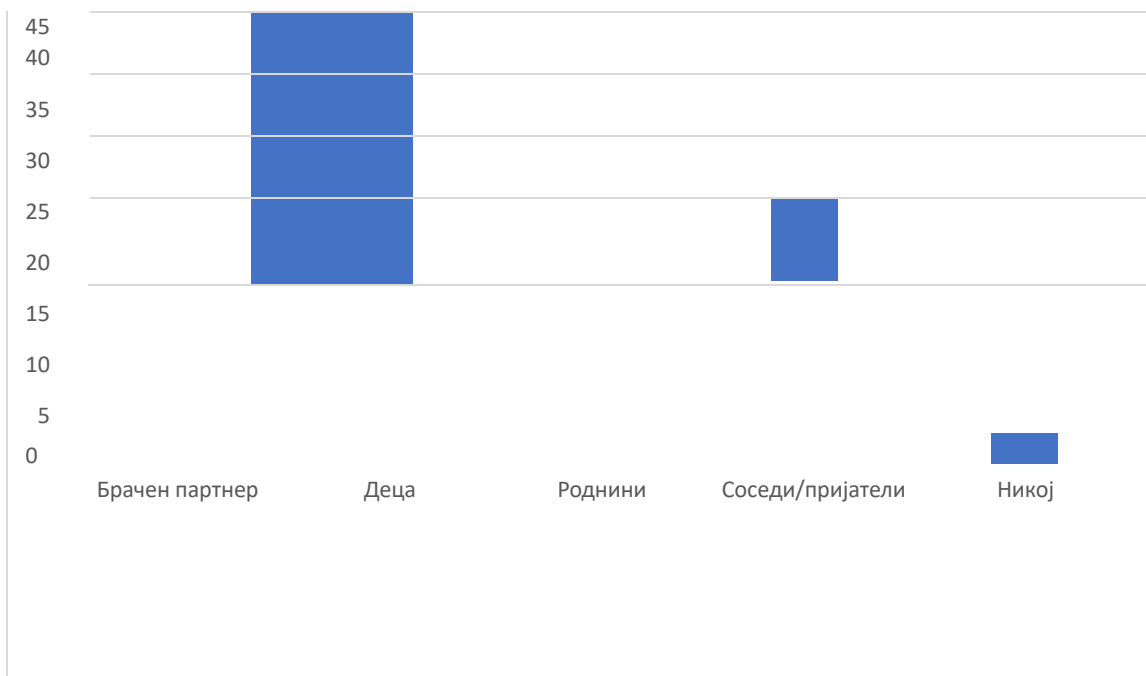
На прашањето Колку често имате потреба од посета на лекар, испитаниците одговорија следно: најмногу посетуваат лекар еднаш месечно (41%) што се поврзува со нивната потреба за навремена и редовна набавка на потребните лекаrstva. Неколку пати годишно посетуваат лекар 39% од испитаниците, додека 14% одговориле дека на лекар одат еднаш неделно. Само 1% одговориле дека одат секојдневно, додека 5 % од испитаниците одговориле дека немаат потреба од посета на лекар.



Графикон 4: Потреба од лекар

Членовите на потесното семејство сè уште ја имаат доминантната улога во обезбедување на потребната помош во случај на болест на старото лице. Податоците покажуваат дека најчесто брачниот другар е тој што ја пружа потребната помош и грижа (45 испитаници), но исто така помош и грижа пружаат и нивните деца (44 испитаници). За еден дел од испитаниците (8), грижата кога се болни ја превземаат роднините и соседи/пријатели (2). Само 3 испитаници одговориле дека никој не се грижи за нив кога се болни.

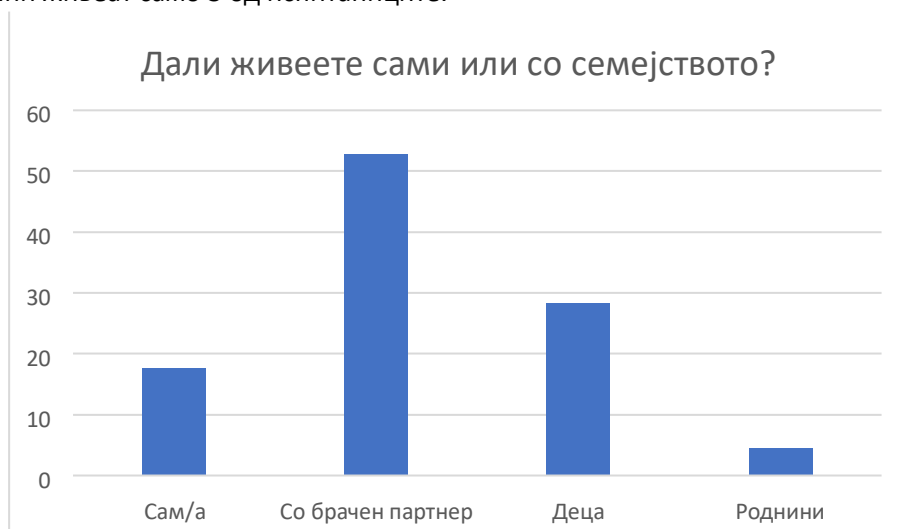




Графикон 5: Грижа за испитаниците

Семејна состојба и интеракции

Во врска со прашањето дали живеат сами или со семејството, испитаниците го одговориле следното: 18 од нив одговориле дека живеат сами, додека најмногу одговориле дека живеат со својот брачен партнер, дури 52. Другите одговори се следни: со нивните деца живеат 29 испитаници, додека со своите роднини живеат само 3 од испитаниците.



Графикон 6: Начин на живеење

Интересен е податокот добиен на следното прашање, колку често имаат контакти/посети од семејството и пријателите. Секојдневни контакти имаат 21% од испитаниците, додека 32% имаат

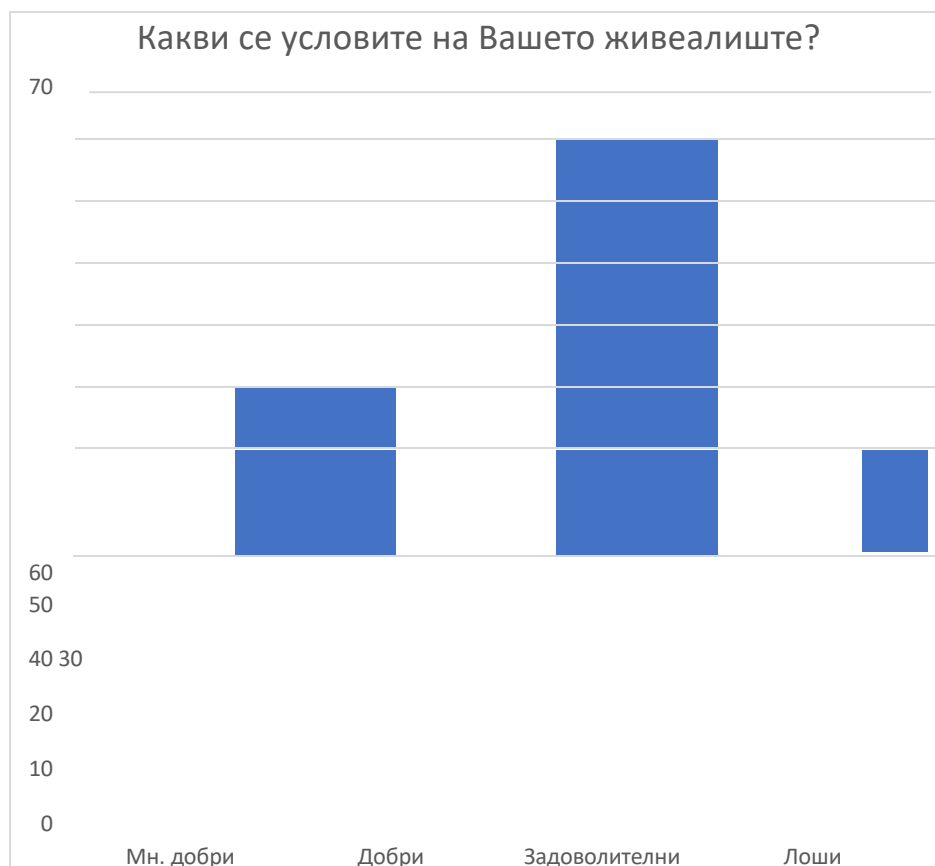
контакти еднаш до два пати неделно. Дури 34% испитаници, имаат контакти неколку пати месечно и она што загрижува е дека значаен дел од испитаниците (13%) имаат контакти неколку пати годишно. Ова претставува индикатор за социјална исклученост на дел од старите лица.



Графикон 7: Честота на контакти

Станбена и материјална состојба

Следните прашања се однесуваат на станбената и материјална положба на старите лица, кои се важни показатели за нивната сигурност. Скоро сите испитаници одговориле позитивно на прашањето за условите на нивното живеалиште. Од вкупниот број испитаници, 19 одговориле дека имаат многу добри услови за живот, додека мнозинството 60 испитаници одговориле дека нивните услови за живот се добри. Станбената состојба 19 испитаници ја оцениле со задоволителна, додека 4 одговориле дека нивните услови за живеење се лоши.



Графикон 8: Услови во живеалиштето

Дополнително, испитаниците беа прашани дали им се потребни подобрувања или адаптации во живеалиштето. Одговорите се однесуваа на адаптации како што се промена на прозорци, уредување на тоалетите со туш кабин, подобрена пристапност, менување на начинот на греење од дрва во струја.

Мнозинството 51 испитаник (25 мажи/ 26 жени) одговори дека нивните приходи делумно ги задоволуваат нивните потреби, 39 испитаници (15 мажи/24 жени) се задоволни од приходите, додека 12 испитаници (6 мажи/6 жени) одговори дека приходите не ги задоволуваат нивните потреби.

Дали приходите ги задоволуваат потребите?					
Д		Не		Делумно	
М	Ж	М	Ж	М	Ж
15	24	6	6	25	26

Табела 4: Приходи

Според етничката припадност, има извесна разлика во одговорите за тоа дали приходите на месечно ниво ги задоволуваат потребите на испитаниците. 46% од Македонците одговори дека со приходите делумно се задоволуваат нивните потреби, 56% од Албанците го делат истото мислење. 43% од Македонците се задоволни од нивните приходи, наспрема 31% Албанци кои се задоволни

од месечните приходи. Кај испитаниците од турската етничка заедница изедначени се одговорите, еднаков е процентот на задоволни и делумно задоволни од приходите.

Приходи											
Македонец/ка			Албанец/ка			Турчин/ка			Ром/ка		
Да	Не	Дел	Да	Не	Дел	Да	Не	Дел	Да	Не	Дел
23	6	25	11	5	20	5	1	5	1	0	0

Табела 5: Приходи по етничка припадност

Сервиси за поддршка и помош

Различни се одговорите за тоа каква поддршка или помош им е потребна на старите лица. Најмногу од нив (37), одговориле дека имаат потреба од дружење со врсници, потоа 23 одговориле дека имаат потреба од набавка на лекови, намирници и плаќање на сметки, а 15 одговориле дека имаат потреба од транспорт како тип на поддршка. Помош околу одржување на лична хигиена имаат 14 испитаници и 12 испитаници одговориле дека имаат потреба од организирање на слободно време – организирање на културно забавни активности.



Графикон 9: Тип на поддршка

Од одговорите на прашањето за тоа кои услуги им се потребни на старите лица во заедницата, може да се види дека најголем процент од испитаниците, 70% мислат дека старите лица имаат потреба од помош и нега во домот, 16 % од испитаниците мислат дека би било добро да се користат услуги во Дом за стари лица, а 14% мислат дека би било добро за старите лица да користат услуги во Дневен центар за стари лица.

Според Вашето мислење, кои услуги би биле корисни за старите лица во Вашата заедница?



Графикон 10: Услуги за стари лица

Од следниот графикон може да се изведат заклучоци дека испитаниците најмногу се заинтересирани за користење услуги за помош и нега во домот и тоа 75%, потоа за услуги во Дневен центар за стари лица се заинтересирани околу 15% од испитаниците, додека само 10% од испитаниците би користеле услуги во Дом за стари лица.

Која од овие услуги би биле заинтересирани Вие да ја користите?



Графикон 11: Користење на услуги

Податоците во графиконот за доверба во субјектите за организација на сервиси за социјална заштита наменета за старите лица покажуваат шареноликост. Сите понудени одговори се во интерес на испитаниците и се следни: 39% од испитаниците одговориле дека помошта и грижата за старите лица треба да биде организирана од Јавна установа за социјална заштита, 33% одговориле дека тоа

треба да биде невладина организација, 10 % одговориле дека тоа треба да го направи Општината, а само 7% одговориле дека тоа треба да го направи Приватно правно лице. Високи 11% одговориле дека немаат доверба во никого.



Графикон 12: Доверба во институции

Испитаниците беа прашани за дополнителни коментари и предлози за подобрување на услугите за старите лица. Во продолжение претставени се систематизирани одговори.

1. Социјални активности и центри:

- Воспоставување на клуб на пензионери.
- Отворање на дневни центри за стари лица на повеќе локации во градот.
- Отворање на државен дом за стари лица.
- Организирање екскурзии низ земјата.

2. Здравствени услуги, помош и нега:

- Обезбедување можности за банско лекување.
- Зголемување на часовите за корисниците на услугата помош и нега во домот.
- Обезбедување посебна грижа за лицата кои се неподвижни и зависни од грижата на членовите на семејството.

3. Економски потреби:

- Покачување на пензиите.

4. Инфраструктурни подобрувања:

- Подобрување на пристапноста за лица со инвалидитет во институциите и објектите.
- Обезбедување посебна сала за спортско-рекреативни активности за стари лица или користење на спортските сали од училиштата.

Заклучоци и препораки

Со половина од испитаниците на возраст од 65-74 години и значителен дел над 75 години, постои јасен показател за стареењето на населението во заедницата. Со ова се зголемува потребата од прилагодени услуги, медицинска нега и социјална поддршка за постарите лица.

Со оглед на тоа што повеќето испитаници се жени (55%), треба да се размисли за специфични здравствени проблеми, социјални потреби и систем за поддршка на жени. Жените можеби живеат подолго од мажите и затоа може да се развијат програми за превентивна грижа, насочени кон специфичните потреби на жените.

Високиот процент на оженети/омажени лица (63.5%) сугерира поддршка во рамките на семејствата. Сепак, значителниот процент на вдовци/вдовици (33.7%) укажува на ранлива група за која е потребна дополнителна емоционална и социјална поддршка.

Поголемиот дел од испитаниците (83%) живеат во урбани подрачја, што може да значи подобар пристап до здравствени и социјални услуги. Сепак, оние во приградските или руралните области можеби имаат потреба од насочени програми за поддршка, посебно во делот на брз пристап до медицинските услуги.

Податоците за здравствената состојба и социјалните контакти на старите лица треба сериозно да бидат земени предвид при планирање на формите на социјална заштита кои ќе се организираат во општината и услугите кои ќе се испорачуваат.

Мнозинство од испитаниците ја оценуваат својата здравствена состојба како добра или задоволителна, но значителен број ја оценуваат како лоша и постои јасна потреба за редовни медицински проверки и превентивна грижа.

Високата фреквенција на месечни посети на лекар (41%) сугерира зависност од медицинските услуги, што може да го оптовари локалниот здравствен систем.

Најголемо влијание врз чувството на сигурност и квалитетот на живеење кај луѓето имаат домот и средината во која живеат. За старите лица тоа е уште поголемо, бидејќи тие поминуваат повеќе време во своите домови отколку другите возрасни групи.

Зависноста од сопругници и деца за грижа (вкупно 89 одговори) укажува на значителен товар за членовите на семејството. Треба да се обезбеди поддршка за семејствата кои се грижат за постари членови преку обуки и финансиска помош.

Податоците за фреквенцијата на контакти со семејството и пријателите покажуваат дека, иако повеќето имаат редовни контакти, загрижувачки 13% имаат ограничени социјални интеракции, што укажува на ризик од социјална изолација.

Мнозинство од испитаниците (51) кои се делумно задоволни од своите приходи, е индикатор за финансиска несигурност кај постарите лица.

Иако мнозинството испитаници имаат добри или задоволителни услови за живеење, постои мала група со лоши услови, што ја истакнува потребата за подобрување на станбените услови и пристапноста. Треба да се превземат иницијативи за реновирање на домовите со лоши услови за живот и истовремено поголема пристапност до јавните услуги за старите лица со физички ограничувања.

Разновидните потреби, од социјална интеракција до набавка на лекови и одржување на лична хигиена, покажуваат потреба од сеопфатен систем за поддршка на постарите лица.

Преференцијата за услуги организирани од јавни социјални институции (39%) и од граѓански организации (33%) ја нагласува важноста на зајакнување на јавните социјални услуги и обезбедување на нивната достапност и доверливост.

Библиографија

Birren JE, Schroots JJF. History, concepts, and theory in the psychology of aging, 1996;

Закон за социјална заштита („Службен весник на РСМ“ бр. 104/19, 146/19, 275/19, 302/20, 311/20, 163/21)

Закон за социјална сигурност на стари лица („Службен весник на РСМ“ бр. 104/19)

Законот за семејство, (Службен весник бр. 84/2008)

Закон за пензиското и инвалидското осигурување (Службен весник број 98/2012, бр.166/12, бр.15/13)

Закон за социјална сигурност на стари лица (Службен весник на РСМ бр. 104/19) Национална стратегија за стари лица (2010-2020)

Прилози:

Прилог 1: Прашалник за мапирање на потребите на старите лица во општина Гостивар

Здружението за обезбедување социјални услуги „СОЦИО“, Гостивар, спроведува мапирање на потребите на старите лица во општина Гостивар. Мапирањето се спроведува во рамки на проектот „Локална иницијатива за подобрување на социјалните услуги за старите лица“. Проектот е субгрант добиен во рамки на „ЕУ поддршка за Граѓански ресурсен центар – фаза 2“, финансиран од Европската унија (ЕУ).

1. Општи информации

1.1 Возраст:

- а) 60 – 64 б) 65 -69 в) 70 – 74 г) 75 – 79 д) 80 – 84 ё) 85 и повеќе

1.2 Пол:

- а) Машки в) Женски

1.3 Брачна состојба:

- а) Оженет/омажена б) Неженет/неомажена в) Разведен/разведена
г) Вдовец/вдовица д) вонбрачна заедница

1.4 Етничка припадност:

- а) Македонец/ка б) Албанец/ка в) Турчин/ка г) Ром/ка
д) Друго (Наведи)_____

1.5 Место на живеење:

- а) Урбано (во градот)
б) Рурално (приградска населба, село) наведи кое_____

2. Здравствена состојба

2.1 Како ја оценувате вашата моментална здравствена состојба?

- а) одлична б) добра в) задоволителна г) лоша д) многу лоша

2. 2. Колку често имате потреба од посета на лекар?

- а) секојдневно б) еднаш неделно в) еднаш месечно г) неколку пати годишно д) нема потреба

2.3 Кој се грижи за вас кога сте болни?

- а) брачниот партнер б) деца в) роднини г) соседи/пријатели д) никој

3. Семејна состојба

3.1. Дали живеете сами или со семејство?

- а) сам/сама б) со брачен партнер в) со деца г) со други роднини

3.2. Колку често имате контакти/посети од семејството и пријатели?

- а) секојдневни б) еднаш до два пати неделно в) неколку пати месечно г) неколку пати годишно

4. Станбена состојба и материјална положба 4.1. Какви се условите на вашето живеалиште?

- а) многу добри б) добри в) задоволителни г) лоши

4.2. Дали ви се потребни некои подобрувања или адаптации на живеалиштето? Ако да, какви? _____

4.3. Дали вашите приходи ги задоволуваат вашите лични потреби?

- а) Да б) Не в) Делумно

5. Поддршка и услуги

5.1. Каков тип на поддршка ви е потребна? (можни се повеќе одговори)

- а) одржување на личната хигиена, одржување на хигиената на облеката – перење
б) набавка на лекови и намирници, плаќање на сметки
в) транспорт
г) организирање на слободно време – културно забавни активности
д) дружење со врсници
ѓ) Друго (наведете):

5.2. Според вашето мислење, кои услуги би биле корисни за старите лица во вашата заедница?

- а) Користење на помош и нега во домот
б) Користење на услуги во Дневен Центар за стари лица

в) Користење на услуги во Дом за стари

5.3. Која од овие услуги би биле заинтересирани вие да ја користите?

- а) Користење на помош и нега во домот
- б) Користење на услуги во Дневен Центар за стари лица
- в) Користење на услуги во Дом за стари

5. 4. Во кој субјект имате најголема доверба да ги организира сервисите за социјална заштита кои се наменети за старите лица? а) општината

- б) јавна установа за социјална заштита
- в) приватно правно лице
- г) невладина организација
- д) во никого

6. Дополнителни коментари и предлози

6.1. Имате ли некои дополнителни коментари или предлози за подобрување на услугите за старите лица? _____

Прилог 2:

Насоки за водење интервју со претставници на институции и организации за мапирање на потребите на старите лица во општина Гостивар

Основни информации за интервјуираното лице

Име и презиме:

Возраст:

Назив на сектор/ институција /организација:

Позиција:

Контакт информации (тел/емаил):

1. Кои услуги ги нудите за старите лица? (здравствена грижа, социјална поддршка, дневни активности, помош и нега во домот итн.)
2. Колку често ги нудите овие услуги? (секојдневно, неделно, месечно)
3. Дали има потреба од проширување на услугите што ги нудите? (Да/Не) Објаснете:
4. Дали нудите програми за социјална вклученост и активности за старите? (Да/Не) Објаснете:

5. Дали имате соодветна опрема и простор за грижа за старите лица? (Да/Не) Објаснете:
6. Дали има доволно установи и услуги во општина Гостивар со кои може да бидат задоволени индивидуалните потреби на старите лица? (Да/Не) Објаснете:
7. Кои услуги би биле најсоодветни за старите лица во општина Гостивар? Објаснете:

